

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΓΑΜΟΣ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ

● Της Βασιλικής Τζουμαδάκη

Υποψηφίας Διδάκτορας Κανονικού Δικαίου ΑΠΘ

ο ζήτημα του δευτέρου γάμου των εν χηρεία κληρικών απασχόλησε τόσο το Οικουμενικό Πατριαρχείο όσο και τις περισσότερες τοπικές Εκκλησίες. Το 2006 η Συνοδική Επιτροπή επί των Δογματικών και των Νομοκανονικών ζητημάτων της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος δημοσίευσε ένα κείμενό της σχετικά με τον δεύτερο γάμο των εν χηρεία και εν διαστάσει κληρικών. Η Ιερά Σύνοδος είχε επανειλημμένως ασχοληθεί με τα συγκεκριμένα προβλήματα και ανέθεσε στην επιτροπή την υποβολή εμπεριστατωμένης πρότασης. Η τελευταία λαμβάνοντας υπ' όψιν τους σχετικούς κανόνες (που απαγορεύουν τη σύ-

ναψη γάμου μετά τη χειροτονία δηλ. τους 17^ο και 26^ο των Αποστόλων, 12^ο του Μ. Βασιλείου, 3^ο και 6^ο της Πενθέκτης αλλά και με πνεύμα οικονομίας αναφέρει) υποστήριξε ότι «*ἡ Εκκλησία εἶναι δυνατόν νά ἐπιληφθῆ μεμονομένων συγκεκριμένων περιπτώσεων, μέ πνεύμα ἐπιεικειᾶς καί οικονομίας ἀλλά καί ὅρους σαφῶς προσδιωρισμένους.*».

Ειδικότερα για τους διαζευγμένους «*ὕψίσταται νομοκανονικό πρόβλημα. Ὁ οἰκέτος Μητροπολίτης ὀφείλει νά ἐρευνήσει τοὺς λόγους τῆς διαζύξεως καί νά διαπιστώσει ἂν ἐμπιπτοῦν στοὺς περιορισμούς πού καλύπουν τὴν Ἱερωσύνη, ὅποτε βέβαια καί θά θέσει σέ ἐφαρμογή τίς διατάξεις τοῦ Νόμου "Περί Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καί τῆς πρό αὐτῶν διαδικασί-*

ας". Ἡ ἠθικὴ διάστασις τοῦ ζητήματος ἔχει προφανῶς ἄλλες ἀπαιτήσεις, πού θά πρέπει νά ἀπασχολήσουν τὸν "κρινόμενον" κληρικό σέ συνεργασία μέ τὸ Γέροντά του, ὥστε νά βρεθῆ ἡ πρόσφορη λύσις γιὰ τὴν περαιτέρω ἱερατικὴ παρουσία καί προσφορά του.».

Τον ίδιο χρόνο στις 21 Νοεμβρίου η Ιερά Σύνοδος σε απαντητική επιστολή στον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίο για το συγκεκριμένο θέμα υποστήριξε πως η χορήγηση σχετικής άδειας μπορεί να γίνει μόνο κατ' άκρην οικονομία από το ανώτατο συνοδικό όργανο της οικείας Αυτοκέφαλης Εκκλησίας με τοπική ισχύ. Η καθολική ισχύς για το ζήτημα αυτό μπορεί να δοθεί κατόπιν ομόφωνης απόφασης μιας Πανορθόδοξης Συνόδου, «*Ἡ χορήγησις ἀδείας διὰ τὴν τέλεσιν δευτέρου γάμου εἰς τοὺς ἐν χηρείᾳ κληρικούς, δέον ὅπως γίνηται μόνον κατ' ἄκρην οικονομίαν ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συνοδικοῦ Ὁργάνου τῆς οικείας αὐτοῦ Ἀυτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ἐξετασάσης ἐνδελεχέστατα, κεχωρισμένως καί κατὰ περίπτωσιν ἕκαστον σχετικόν αἴτημα, μὴ δυναμένης τῆς οἰασθίποτε ληφθησομένης Ἀποφάσεως ἵνα λάβῃ καθολικαὶν ἰσχύν [...] τοῦτο δ' ὅλον δύναται νά κυρωθῆ μόνον μετὰ ὁμόφωνον Ἀπόφασιν Πανορθόδοξου Συνόδου.*».

Το ζήτημα του δευτέρου γάμου των εν χηρεία κληρικών δεν αποτυπώνει μόνον ένα σύγχρονο προβληματισμό, καθ' όσον αυτό συζητήθηκε και παλαιότερα, ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα. Η Εκκλησία της Ελλάδος συζήτησε σοβαρά το θέμα στη συνεδρίασή της στις 22 Απριλίου του 1920. Ο Αθηνών Μελέτιος ενημέρωσε τους συνοδικούς για την επίσκεψη του Επισκόπου Ζίτσης Νικολάου, απεσταλμένου της Σερβικής Εκκλησίας, για την επιστολή που προσκόμισε προς τον ίδιο αλλά και εκείνων που απέστειλε ο Αρχιεπίσκοπος Βελιγραδίου και Μητροπολίτης Σερβίας Δημήτριος προς τον Τοποτηρητή του Οικουμενικού Θρόνου Προύσης Δωρόθεου και προς τον ίδιο. Στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος ο Επίσκοπος Ζίτσης έθεσε τα εξής ερωτήματα: α) αν θεωρούσε το αίτημα των εν χηρεία κληρικών ως ζήτημα εκκλησιαστικής πειθαρχίας και όχι ως ζήτημα θεμελιώδους διδασκαλίας της χριστιανικής πίστης· β) εάν η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος συμφωνούσε με την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Σερβίας για τη χορήγηση άδειας σύναψης δευτέρου γάμου στους χηρεύσαντες κληρικούς και γ) εάν, σε περίπτωση συμφωνίας στο ζήτημα αυτό, θεωρεί ότι πρέπει να επιτραπεί σε όλους ανεξαιρέτως τους εν χηρεία κληρικούς ο δεύτερος γάμος ή μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις κατόπιν ευλογίας του οικείου επισκόπου και της Ιεράς Συνόδου. Στη

συνέχεια παρακάλεσε να δοθούν απαντήσεις στα ερωτήματα που τέθηκαν, απαντήσεις που αναμενόταν με ανυπομονησία και στις οποίες αποδιδόνταν μεγάλη σημασία.

Ο Ζίτσης Νικόλαος επισήμανε την εντολή που πήρε για να επισκεφθεί πρώτα την Αθήνα, γεγονός που αποδεικνύει τον μεγάλο σεβασμό που είχε η Εκκλησία του προς την Ελλαδική και τόνισε ότι η απόφαση που καλείται να λάβει η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος σχετικά με τα ζητήματα που της τέθηκαν θα είναι μοιραία ή σωτήρια για την ειρήνη όχι μόνο για την τοπική Εκκλησία της Σερβίας αλλά για τις Ορθόδοξες εν γένει.

Με την επιστολή του ο Αρχιεπίσκοπος Βελιγραδίου προς τον Αθηνών Μελέτιο και την Εκκλησία της Ελλάδος ανακοίνωσε την ύπαρξη του προβλήματος και εξέφρασε την επιθυμία να επιτραπεί, χωρίς αναβολή, η σύναψη δευτέρου γάμου στους εν χηρεία κληρικούς, αναφέροντας ότι ήδη κάποιοι από αυτούς προχώρησαν αυτοβούλως στην τέλεση δευτέρου γάμου, με συνέπεια να δημιουργηθεί σάλος στη Σερβική Εκκλησία. Ο Βελιγραδίου Δημήτριος γνώριζε ότι σε προηγούμενη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος κρίθηκε αναγκαία η συζήτηση του θέματος από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες για τη επίλυση του ζητήματος. Κλείνοντας την επιστολή του παρακάλεσε τον Αθηνών Μελέτιο για τη βοήθειά του, ιδίως για την επιρροή του στον Τοποτηρητή του Οικουμενικού Θρόνου Προύσης Δωρόθεο και στην Ιερά Σύνοδο Κωνσταντινουπόλεως να ενισχύσει την προσπάθεια την Σερβικής Εκκλησίας σχετικά με την ληφθείσα απόφαση για το ζήτημα αυτό.

Η δεύτερη επιστολή είχε παραλήπτη τον Τοποτηρητή του Οικουμενικού Θρόνου Προύσης Δωρόθεο, στον οποίο έκανε θερμή παράκληση ο Βελιγραδίου Δημήτριος να αντιμετωπιστεί με συμπάθεια το αίτημα της Σερβικής Εκκλησίας, «*ἵνα ἐπὶ αὐτῆς φέρῃ εὐμενῆ κρίσιν καί λυσιτελῆ συνοδικὴν ἀπόφασιν ἐκδώσῃ.*» Η ανάγκη αυτή προέκυψε εξαιτίας δυσχερών περιστάσεων, με τις οποίες ήρθε αντιμέτωπος ο κλήρος όχι μόνο της Σερβίας αλλά και λοιπών Ορθόδοξων Εκκλησιών. Του υπενθύμισε ότι το ζήτημα του δευτέρου γάμου των εν χηρεία κληρικών είχε προκύψει το 1910 στην Μητρόπολη Καρλοβιτσίου, όταν ο τότε Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' με επιστολή του ζήτησε τη γνώμη των Αυτοκεφάλων Εκκλησιών για το θέμα, οι οποίες απάντησαν επιφυλακτικά θεωρώντας επικείμενη τη σύγκληση Οικουμενικής συ-

νόδου. Τον ενημέρωσε ότι το 1/3 των Σέρβων ιερέων έχουν χάσει τις συζύγους τους και εξαιτίας της χηρείας τους μερικοί από αυτούς σύναψαν γάμο χωρίς να ζητήσουν άδεια.

Οι Σέρβοι θεολόγοι μελετώντας το θέμα χωρίστηκαν σε δυο ομάδες λόγω των διαφορετικών θέσεων. Η πρώτη και μεγαλύτερη, στην οποία ανήκε ο Επίσκοπος Ζάρας Νικόδημος Μίλας, υποστήριζε ότι είναι δυνατό να επιτραπεί στους ιερείς η σύναψη δευτέρου γάμου ανεξαρτήτως της απαγόρευσης του βου κανόνα της Πενθέκτης. Η δεύτερη ομάδα ισχυριζόνταν ότι ο κανόνας έχει θεμελιωθεί επί θείου δικαίου και δεν ήταν δυνατό να μεταβληθεί παρά μόνο από Οικουμενική σύνοδο. Τέλος, επισήμανε ότι η Ιερά Σύνοδος συμφώνησε με την δεύτερη ομάδα και θεώρησε ότι έπρεπε να επισπευστεί η λύση με κοινή ψήφο όλων των Ορθοδόξων Εκκλησιών, οπότε και κρίθηκε αναγκαία η συνέχιση των διαπραγματεύσεων μεταξύ των εκκλησιών, την αρχή των οποίων έκανε ο αοίδιμος Πατριάρχης Ιωακείμ Γ'. Η Ιερά Σύνοδος της Σερβικής Εκκλησίας επιθυμούσε να μετριασθεί η αυστηρότητα του βου κανόνα της Πενθέκτης με κοινή απόφαση των Ορθοδόξων Εκκλησιών και με νέα διάταξη να επιτραπεί ο γάμος των εν χηρεία κληρικών.

Ο Αθηνών Μελέτιος μελετώντας τον φάκελο των εγγράφων που παρέλαβε από τον Ζίτοης Νικόλαο συνειδητοποίησε την επιτακτική ανάγκη επίλυσης του ζητήματος του γάμου, καθώς είχαν προηγηθεί οι ενέργειες της Εκκλησίας Καρλοβιτσιού που αντιμετώπιζε το ίδιο πρόβλημα. Στην περίπτωση αυτή οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες, από τον τρόπο της απάντησης και της διαπραγμάτευσης του ζητήματος υποδηλώθηκε ότι δεν αντιτίθενται στην εφαρμογή της οικονομίας. Εξέφρασαν όμως τη γνώμη ότι για τη λήψη οριστικής απόφασης, απαιτείται πανορθόδοξη συνέλευση και αν είναι εφικτό, Οικουμενική σύνοδος. Η Εκκλησία της Ελλάδας δεν είχε στείλει απαντητική επιστολή με τη θέση της παρ' όλο που της είχε γίνει δεύτερη υπόμνηση.

Με τα τραγικά γεγονότα του πολέμου και τις απώλειες των συζύγων τους οι Σέρβοι κληρικοί οργανώθηκαν σε μια ενιαία ομάδα έχοντας τη στήριξη της Σερβικής κοινωνίας. Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδας αντιμετώπισε με σοβαρότητα το θέμα, έκρινε ότι το ζήτημα παρέκκλινε της κανονικής τάξης και ότι έπρεπε να τεθεί σε Πανορθόδοξη σύνοδο, διότι η ίδια δεν μπορούσε να πάρει μια τόσο σοβαρή απόφαση. Υποστήριξε ότι η

Εκκλησία μπορεί να διευθετήσει ένα θέμα εκκλησιαστικής τάξης και πειθαρχίας «*καθ' όν τρόπον τό συμφέρον τῆς σωτηρίας τοῦ πληρώματος αὐτῆς ἀπαιτεῖ*», ωστόσο το θέμα πρέπει να τεθεί ενώπιον του Οικουμενικού Πατριάρχη.

Το ζήτημα αυτό τέθηκε τελικώς στο Πανορθόδοξο Συνέδριο της Κωνσταντινούπολης το 1923. Πρώτο θέμα συζήτησης ήταν το ημερολογιακό και στη συνέχεια το θέμα του δευτέρου γάμου, το οποίο μάλιστα κρίθηκε επείγον. Η παράμετρος που τέθηκε αρχικά ήταν, αν και κατά πόσο οι απαγορευτικές διατάξεις είναι θείου δικαίου και αν έχουν δογματικό υπόβαθρο. Μόνο στην περίπτωση αρνητικής απάντησης ήταν δυνατή η αναθεώρησή τους. Η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου έδωσε την επιστολή του Καρλοβιτσιού στους θεολόγους καθηγητές της Χάλκης προς γνωμοδότηση.

Έτσι στην εξέλιξη των γεγονότων το θέμα συζητήθηκε από καθηγητές της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, οι οποίοι ανέλυσαν το ιστορικό πλαίσιο των κανόνων και των πολιτικών διατάξεων, εξέτασαν το δυνατό ή μη της μεταβολής των ισχυόντων καθεστώτων και διατύπωσαν τις απόψεις τους για το ποιος έχει την αρμοδιότητα να μεταβάλλει τους κανόνες. Οι καθηγητές συμφώνησαν ότι η εκκλησιαστική και πολιτική νομοθεσία κωλύει τη χειροτονία των διγάμων και απαγορεύει το γάμο μετά τη χειροτονία. Η τήρηση των Αποστολικών παραγγελμάτων ή η εφαρμογή της οικονομίας ήταν η διαφωνία που προέκυψε μεταξύ τους καθώς επίσης και το όργανο που θα αποφάσιζε. Ο Μητροπολίτης Σελευκείας και ο Π. Κομνηνός θεω-

ρούσαν καθ' όλα αρμόδια την Οικουμενική Σύνοδο, αντίθετα οι Δ. Γεωργιάδης και Β. Αντωνιάδης υποστήριζαν ότι εάν η συγκρότηση Οικουμενικής Συνόδου είναι αδύνατη, οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες με κοινή συνεννόηση μπορούν να επιτρέψουν κατ'οικονομία τον δεύτερο γάμο κρίνοντας όπου θεωρεί η καθεμιά αναγκαίο.

Τις θέσεις τους στο συνέδριο, μεταξύ των άλλων, ανέπτυξαν ο καθηγητής Δημητρέσκου και ο Μητροπολίτης Μαυροβουνίου Γαβριήλ. Την Εκκλησία της Ελλάδος αντιπροσώπευσε ο Μητροπολίτης Δυρραχίου Ιάκωβος χωρίς όμως να γνωρίζει την επίσημη θέση της για το θέμα. Ο ίδιος τάχθηκε υπέρ της εγκρίσεως του δευτέρου γάμου των εν χηρεία κληρικών λέγοντας, «*ὄχι μόνον δύναται, ἀλλὰ καὶ ὀφείλει νὰ ἐπιτρέψη τὸν δευτερον γάμον τῶν ἐν χηρείᾳ κληρικῶν, μόνον, ἐννοεῖται, μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου αὐτῶν καὶ οὐχὶ ἀπολύτως*» αγνοώντας τις αντιρρήσεις μερικών ιεραρχών της Εκκλησίας της Ελλάδος και των Νέων Χωρῶν. Ο Μητροπολίτης Δυρραχίου ήταν ενημερωμένος για τη θέση της Εκκλησίας της Ελλάδος σχετικά με το ημερολογιακό ζήτημα, κύριο θέμα συζήτησης στο Πανορθόδοξο Συνέδριο. Η Μητρόπολή του δεν ανήκε στην Εκκλησία της Ελλάδος, ώστε να γνωρίζει για τη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου στις 22 Απριλίου του 1920 και όλα όσα ειπώθηκαν από τον Επίσκοπο Ζίτοης. Εκτιμώντας ο ίδιος το θέμα, το οποίο προκάλεσε την συμπάθεια των Ορθοδόξων Εκκλησιών, εξέφρασε την προσωπική του γνώμη.

Το συνέδριο κρίνοντας τη σοβαρότητα του ζητήματος, θεώρησε ότι έπρεπε να δοθεί λύση και αποφάνθηκε υπέρ του δευτέρου γάμου, «*Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξον Συνέδριον συνελθὸν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ.Μελετίου τοῦ Δ' θεωρεῖ ἐπιτρεπόμενον τὸν δευτερον γάμον εἰς τοὺς συνεπειὰ θανάτου χηρεύσαντας ἱερεῖς καὶ διακόνους, ὡς μὴ ἀντιβαίνοντα εἰς τὸ καθόλου πνεῦμα τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, μᾶλλον δὲ καὶ προλαμβάνοντα μῶμον κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως*». Στο συνέδριο, επίσης, ομοφώνως έγινε αποδεκτό ότι δεν υφίσταται λόγος δογματικός μονίμου προτεραιότητας μεταξύ των μυστηρίων του γάμου και της χειροτονίας. Έτσι, επιτράπη ο γάμος μετά τη χειροτονία σε ιερείς και διακόνους, με εξαίρεση όσους δεσμεύονταν με μοναχική κουρά. Η σύνοδος κάθε Εκκλησίας με τη σύμφωνη γνώμη του επισκόπου έχει το δικαίωμα να επιτρέψει στους αιτούντες κληρικούς τη σύναψη γάμου. Τέλος, τα μέτρα αυτά θεωρούνται κανονικά έγκυρα μέχρι τη σύγκληση Πανορθόδοξης Συνόδου, η οποία είναι η μόνη που μπορεί να τα πε-

ριβάλλει με καθολικό κύρος.

Το 1926 συγκλήθηκε στην Αθήνα η Μικτή Επιτροπή προκειμένου να γνωμοδοτήσει, μεταξύ των άλλων, για τον δεύτερο γάμο των κληρικών, για τον γάμο μετά τη χειροτονία καθώς και για την προαγωγή εγγάμων στο επισκοπικό αξίωμα. Πρόεδρος ήταν ο Διδυμοτείχου Φιλάρετος και μέλη ο Μονεμβασιός και Λακεδαιμόνος Γερμανός, ο Σύρου, Τήνου, Άνδρου Αθανάσιος, ο Μαρωνειάς Άνθιμος, οι Δ. Πετρακάκος, Α. Ευταξίας, Κ. Ράλλης, Α. Ιωαννίδης, Α. Παπαδόπουλος και Ι. Τράκας.

Η επιτροπή αποφάνθηκε κατά της δυνατότητας σύναψης δευτέρου γάμου στους χηρεύσαντες ιερείς και της κατάληψης του επισκοπικού θρόνου από έγγαμο κληρικό. Σχετικά με τον γάμο μετά τη χειροτονία ο μητροπολίτης Μονεμβασιός και Λακεδαιμόνος Γερμανός υποστήριξε ότι έναν γάμο αναγνωρίζει η Εκκλησία και ότι ο δεύτερος γίνεται κατ'οικονομία και οικονομία δεν επιτρέπεται επί του προκειμένου στους κληρικούς. Ο Κ. Ράλλης ανέφερε χαρακτηριστικά αφ' ενός ότι «*δὲν ὑπάρχει λόγος πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς συγκληθισομένης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν τούτῳ μεταβολὴν τῆς νομοθεσίας τῆς Ἐκκλησίας διὰ καθιερώσεως τοῦ ἀτιμωρίτου*» αφήνοντας να εννοηθεί ότι οι κληρικοί που θα συνάψουν δεύτερο γάμο θα καθαιρεθούν και αφ' ετέρου ότι η πολιτική νομοθεσία κανενός κράτους δεν θα καταργήσει τη χειροτονία ως κώλυμα γάμου. Ο Δ. Πετρακάκος ήταν προοδευτικότερος στις θέσεις του, θεωρώντας δυνατή την τέλεση γάμου κατόπιν παραιτήσεως από την ιερωσύνη, «*γαμησάτωσαν, παραιτούμενοι τῆς ἱερωσύνης*». Αντίθετα ο μητροπολίτης ο Σύρου, Τήνου, Άνδρου Αθανάσιος δεν θεώρησε αναγκαία οποιαδήποτε μεταρρύθμιση. Τέλος, ο Διδυμοτείχου Φιλάρετος αποφάνθηκε κατηγορηματικά κατά του δευτέρου γάμου των κληρικών «*διὰ τὴν ἠθικὴν σημασίαν καὶ τὸν προορισμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκλήθη ὁ ἱερωμένος. Ὁ ἀφοσιώσας ἐναντὸν ἅπαξ εἰς τὸν Χριστὸν, δὲν εἶναι δυνατὸν ἠθικῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν γαμικὸν βίον*».

Μερικά χρόνια αργότερα το 1930 συνήλθε στο Άγιον Όρος η Διορθόδοξη Προκαταρκτική Επιτροπή, η οποία θα κατήριζε τον κατάλογο των θεμάτων της Πανορθόδοξης Προσυνόδου του 1932, αλλά εξαιτίας του Βαλκανικού πολέμου τελικώς η Προσύνοδος δεν πραγματοποιήθηκε. Μετά το τέλος του πολέμου οι νέες επαυξημένες ανάγκες και τα μεγάλα διορθόδοξα και διαχριστιανικά προβλήματα που εμφανίστηκαν στις Ορθόδοξες Εκκλησίες, επέβαλαν την στενότερη συνεργασία και ενότητά τους προς την από

κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων και των αναγκών, καθώς και την χάραξη ενιαίας γραμμής και στάσεως έναντι των σύγχρονων γενικών εκκλησιαστικών ζητημάτων. Για τον λόγο αυτό άρχισε το Οικουμενικό Πατριαρχείο να μελετά το πρόβλημα με προοπτική συγκλήσεως στο μέλλον Πανορθόδοξη Συνόδου, η προετοιμασία της οποίας απαιτούσε σοβαρότητα και χρόνο. Στην Πανορθόδοξη Διάσκεψη της Ρόδου θα οριστικοποιούνταν ο κατάλογος των θεμάτων.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας ο Α΄ απευθύνθηκε με εγκύκλιο πατριαρχικό γράμμα στις 12 Φεβρουαρίου 1951 προς τα λοιπά Πατριαρχεία και τους προέδρους των Ορθόδοξων Εκκλησιών. Στο Γράμμα του ζητούσε από τις αδελφές Εκκλησίες μεταξύ άλλων «*τὰ ἐν τῇ διαρροῇ τῶν αἰώνων καὶ τῇ ἀκατασχέτῳ ἐξελίξει τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἀνακύψαντα καὶ ὅλον ἐπταυξανόμενα γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως καὶ κοινῷ ἐνδιαφέροντος ζητήματα δεόντως ἐκτιμῶν ὁ καθ' ἡμᾶς ἀγιώτατος ἀποστολικὸς καὶ πατριαρχικὸς Οἰκουμενικὸς Θρόνος, ἔγνω, τῇ μακροαίῳ παραδόσει στοιχῶν καὶ τῷ κανονικῷ αὐτοῦ δικαίωματι χρώμενος, ἐν καιρῷ προτεῖναι ταῖς ἀδελφαῖς ἀγιωτάταις Ἐκκλησίαις, πρὸς τὴν προσίκοσαν τούτων μελέτην καὶ ἐπίλυσιν, τὴν σύγκλησιν μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου*», η οποία όμως δεν κατέστη δυνατό να πραγματοποιηθεί «*καὶ ὑπ' ὄψει ἔχοντες τὰ τε ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς (εννοεῖ τὴν Διορθόδοξη προκαταρκτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους τοῦ 1930, ἡ οποία κατάρτισε τὸν κατάλογο τῶν θεμάτων τῆς Προσυνό-*

δου) περιειλημμένα καὶ τὰ ἐν τῷ μεταξύ ὑπὸ τὴν ὀπὴν τῶν νέων περιστάσεων προκύψαντα ζητήματα, προαγόμεθα, ἐξ ἀποφάσεως τῆς περὶ ἡμᾶς ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, διὰ τοῦδε τοῦ πατριαρχικοῦ ἡμῶν ἐγκυκλίου γράμματος, θέσθαι καὶ αὐθις τὸ ζήτημα τῆς συγκλήσεως τῆς προσυνόδου ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν».

Το 1952 με νέο εγκύκλιο Γράμμα του ο Οικουμενικός Πατριάρχης προς τις Ορθόδοξες Εκκλησίες έκανε γνωστό ότι οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες απάντησαν θετικά στη σύγκληση Πανορθόδοξη Προσυνόδου προτείνοντας την πραγματοποίησή της σε μελλοντικό χρόνο. Το ίδιο έτος η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος αποφάσισε να συστήσει παρόμοια επιτροπή, προκειμένου να ερευνήσει θέματα που απασχολούν την ίδια. Έτσι, ιεράρχες και καθηγητές πανεπιστημίου κατόπιν συζητήσεως ανασυνέταξαν και συμπλήρωσαν τον κατάλογο της Διορθόδοξη Επιτροπής του Αγίου Όρους που κοινοποιήθηκε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Στις 4 Μαΐου 1961 το Οικουμενικό Πατριαρχείο έκανε γνωστά στις Ορθόδοξες Εκκλησίες τα θέματα όλων των Εκκλησιών που αποτέλεσαν τη βάση των εργασιών της Διάσκεψης της Ρόδου.

Το 1961 πραγματοποιήθηκε η Προκαταρκτική Πανορθόδοξη Διάσκεψη της Ρόδου, η οποία βεβαίωσε και επισφράγισε την ενότητα της Ορθοδοξίας. Στη Διάσκεψη συμμετείχαν το Οικουμενικό Πατριαρχείο, τα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας, Αντιοχείας, Ιεροσολύμων, Ρωσίας, Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, η Εκκλησία της Κύπρου, της Πολωνίας, της Τσεχοσλοβακίας. Αντιπρόσωποι της Εκκλησίας της Ελλάδος ήταν οι μητροπολίτες Μυτιλήνης Ιάκωβος, Μαρωνείας Τιμόθεος, Ιωαννίνων Σεραφεῖμ και οι καθηγητές Β. Ιωαννίδης, Α. Αλιβιζάτος και Π. Μπρατσιώτης. Πρόσκληση έλαβαν και παρευρέθηκαν ως επίσημοι απεσταλμένοι παρατηρητές ανατολικών Εκκλησιών όπως η Κοπτική, η Αιθιοπική, η Αρμενική, η Ιακωβιτική (αντιχαλκηδόνιοι) και του Μαλαμπάρ της νότιας Ινδίας (Νεστοριανοί). Παρακολούθησαν, επίσης, τις εργασίες της διάσκεψης παρατηρητές της Αγγλικανικής Εκκλησίας, της Επισκοπελιανής Εκκλησίας Αμερικής, των Παλαιοκαθολικών, των Ρωμαιοκαθολικών, Διαμαρτυρόμενοι και μέλη του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών.

Τέλος, ως Ορθόδοξοι παρατηρητές παρέστησαν οι επίσκοποι Ρόδου Σπυρίδων, ο Καρπάθου Απόστολος, ο Λέρου και Καλύμνου Ισίδωρος, Κώου Εμμανουήλ, Δημητριάδος Δαμασκηνός,

Νύσσης Γερμανός, Μελός Αιμιλιανός και Αχαΐας Παντελεήμων, ως αντιπρόσωπος του τότε Αρχιεπισκόπου Αθηνών Θεοκλήτου, οι καθηγητές των Θεολογικών σχολών Αθηνών και Θεσσαλονίκης: Ι. Καρμύρης, Κ. Μπόνης, Γ. Κονιδάρης, Μ. Σιώτης, Ιερώνυμος Κοτσώνης, Ι. Τράκας και Ι. Καλογήρου. Σκοπός της Διάσκεψης ήταν ο καθορισμός του οριστικού καταλόγου των θεμάτων που θα υποβάλλονταν στην μελλοντική Προσύνοδο, η οποία θα προπαρασκεύαζε το έργο της μέλλουσας Πανορθόδοξη ή Οικουμενικής συνόδου. Η επιλογή των θεμάτων γινόταν κατόπιν εισηγήσεως, εκλογής, αποδοχής ή μη και καταγραφής στον κατάλογο. Στη Διάσκεψη δεν συζητήθηκε κανένα θέμα επί της ουσίας. Τα θέματα εντάχθηκαν σε 6 κατηγορίες όσες ήταν και οι συσταθείσες επιτροπές που τα μελέτησαν. Αυτές συνέρχονταν σε ιδιαίτερες συνεδρίες, ενώ όλη η διάσκεψη συνέρχονταν σε γενικές συνελεύσεις της ολομέλειας από τον Πρόεδρο της αντιπροσωπείας του Οικουμενικού Πατριαρχείου Μητροπολίτη Φιλίππων, Νεαπόλεως και Θάσου Χρυσόστομο, πλαισιωμένο από τους προέδρους των 6 επιτροπών και τον γραμματέα μητροπολίτη Μύρων Χρυσόστομο. Οι αποφάσεις των γενικών συνελεύσεων λαμβάνονταν με απόλυτη ομοφωνία των αντιπροσωπειών των Εκκλησιών.

Τα θέματα του γάμου μετά τη χειροτονία και του δευτέρου γάμου των εν χηρεία κληρικών διαγράφηκαν μετά από τηλεφωνική εντολή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Θεόκλητου προς τους αντι-

προσώπους της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Ο κατάλογος περιέλαβε μεγάλη ποικιλία και πλήθος σοβαρών θεμάτων, πολλά εκ των οποίων απαιτούν μακρά και εις βάθος έρευνα και μελέτη. Οι εργασίες της Πανορθόδοξη Διάσκεψη ολοκληρώθηκαν στις 30 Σεπτεμβρίου σε ειδική τελετή, όπου όλοι οι παρευρισκόμενοι απήγγειλαν το Σύμβολο της Πίστεως στην ελληνική και την επομένη «επισφραγίσθηκε» με την τέλεση της θείας Λειτουργίας.

Εν κατακλείδι, το θέμα του γάμου των εν χηρεία κληρικών απασχόλησε για έναν αιώνα περίπου την Εκκλησία και ενώ το Πανορθόδοξο Συνέδριο της Κωνσταντινούπολης του 1923 επέτρεψε τον γάμο των εν χηρεία κληρικών έστω και υπό όρους, ενώ η Εκκλησία, η οποία επανήλθε ουκ ολίγες φορές στο ζήτημα παρέμεινε σταθερή στην τήρηση της σχετικής απαγόρευσης του θου κανόνα της Πενθέκτης. Ο λόγος για τον οποίο η Εκκλησία δεν επιτρέπει τον κατ' οικονομία συναφθέντα δεύτερο γάμο στους εν χηρεία κληρικούς είναι κατά βάση ηθικής τάξεως. Δεν αρμόζει η όλη διαδικασία του γάμου στην ευπρέπεια του κλήρου και επιπλέον θα πρέπει να σκεφτούμε τυχόν σκάνδαλο που μπορεί να προκληθεί στο ποίμνιο με μια τέτοια απόφαση. Η τελική λήψη σχετικής αποφάσης για το θέμα με τροποποίηση ή κατάργηση κανόνων προηγούμενων συνόδων απόκειται στην μέλλουσα Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξη Εκκλησίας. ■

